

Kirstine Sinclair

Temasektion

Er klinisk psykologi brugbart, sheikh?

En undersøgelse af subjektivitetsformation på islamiske universiteter i vesten

Nøgleord

islamiske universiteter; subjektivitetsformation; arbejdende og moralske subjekter; Tim Winter; Cambridge Muslim College

---

Abstract Dette bidrag præsenterer et delprojekt under projektparaplyen "Modern Muslim Subjectivities", som undersøger, hvorledes islamiske universiteter i vesten faciliterer unge menneskers dannelse og uddannelse med henblik på et liv på arbejdsmarkedet og som sådan. Undersøgelsen tager afsæt i to institutioners tekstmateriale, feltobservation og -deltagelse samt interviews med såvel ansatte som studerende. De to institutioner er Zaytuna College i Berkeley, Californien, USA, og Cambridge Muslim College i Storbritannien.

I maj 2015 kørte en busfuld studerende fra Cambridge Muslim College til Walsingham, et sted kendt som "Englands Nazareth", via Grime's Graves, Castle Rising og Holkham Bay. Turen gentages hvert år og ideen er, at de unge, muslimske studerende skal introduceres til det gamle, kristne England via besøg ved en forhistorisk flintmine (Grime's Graves), en borg fra 1138 (Castle Rising) og endelig et besøg i en landsby, der er hjemsted for et skrin og en grav knyttet til Jomfru Maria. Med andre ord er formålet med turen at fremvise eksempler på Englands lange og religiøse historie.

Det bemærkelsesværdige ved turen er, at samtlige passagerer i bussen er født og opvokset i England, og at de tilmed er i færd med en videregående uddannelse, hvorfor man skulle tro, at de ville være bevidste om såvel Englands historie som religiøse baggrund. Det er imidlertid ikke tilfældet, idet flertallet af studerende på Cambridge Muslim College er muslimer og har deres primære uddannelse fra *Dar ul-Ulum*-institutioner, en ko-

Kirstine Sinclair er historiker og lektor ved Center for Mellemøststudier, Syddansk Universitet. Hendes primære forskningsinteresser omhandler muslimske minoriteter i vesten, politisk aktivisme – herunder politisk islam – og unge muslimers identitets- og tilhørsforhold.

ranskoleform importeret til Storbritannien fra Indien, hvor den opstod i 1860'erne tilknyttet til Deoband-traditionen. Betydningen heraf vender vi tilbage til.

Da bussen kører ud af Cambridge, spørger en mandlig studerende ekspeditionens leder, dekanen af Cambridge Muslim College, Sheikh Abdal Hakim Murad med det engelske navn Tim Winter:

Sheikh, kan du uddybe hvad klinisk psykologi er? Ville det være brugbart for samfundet hvis jeg studerede psykologi? Jeg har hørt, at der er mange unge muslimer, der kæmper med psykologiske problemer, og jeg ville måske være i stand til at hjælpe dem, hvis jeg blev psykolog?¹

Sheikhen forklarede den studerende, at man studerer psykologi på universitetet, og at der er tale om en længerevarende uddannelse. Han beskrev indholdet af uddannelsen i hovedtræk og vurderede, hvad det ville koste den pågældende person at studere (i et land med deltagerbetaling for universitetsuddannelser og uden SU). Konklusionen var, at ja, det ville være brugbart for samfundet med flere uddannede psykologer med muslimsk minoritetsbaggrund, men at det for den pågældende person – en gift mand midt i 20'erne med forventning om at stifte familie inden for overskuelig fremtid – ville være en stor økonomisk og tidsmæssig investering.

Af interesse for projektet og artiklen her er: Hvem eller hvad er det samfund, den studerende taler om? Hvorfor forventer han at skulle tjene særligt samfundets muslimske minoriteter på den måde? Og endelig: Den pågældende studerendes alder og uddannelsesniveau taget i betragtning vækker det undren, hvorfor han ikke ved, hvordan man bliver psykolog, og hvad denne uddannelse indebærer? Hvorfor han søger svar hos en sheikh? Hvad siger dette om forholdet mellem de studerende og sheikhen?

Svarene på disse spørgsmål hænger sammen med de overordnede spørgsmål, der styrer nærværende undersøgelse: Hvilken rolle spiller islamiske universiteter i formationen af muslimske subjektiviteter i vesten? Hvilke former for autenticitet og autoritet er på spil i de unge studerendes uddannelses- og karrierevalg?

Formålet med såvel projekt som artikel er at diskutere,

1. Citatet formuleret på baggrund af forfatterens noter fra ekskursionen fra Cambridge i maj 2015.

hvordan islamiske universiteter i vesten faciliterer og former den muslimske minoritetsidentitet ved at sætte bestemte rammer for subjektivitetdannelse. Dette gør jeg ved at analysere selvrepræsentation i to islamiske universiteter i vesten: Zaytuna College i Berkely, Californien, USA, og Cambridge Muslim College i Storbritannien. Jeg ønsker således at argumentere for, at islam fungerer som en dominerende symbolsk struktur, der i kraft af bestemte opfattelser af tradition og modernitet anvendes til at definere acceptable former for moderne muslimsk liv og livsstil i de givne minoritetskontekster.

Baggrund²

Det teoretiske afsæt for nærværende undersøgelse er en forståelse af modernitet, som trækker på teorier om flertydig modernitet, moderniteter i flertal og en fortolkningsbaseret opfattelse af kultur som meget central for forståelsen af moderne liv. Således er modernitet ikke defineret af institutioner eller bestemte regler eller regimer, men af menneskets oplevelse af det sociale som domineret af tilfældigheder (Wagner 2001, Jung and Sinclair 2014 og 2015), altså oplevelsen af at intet er hverken umuligt eller nødvendigt (Frick 1988, 18; Luhmann 1992, 96). Som det fremgår af Jungs indledning til dette temanummer, som netop præsenterer den teoretiske ramme for det større subjektivitetsprojekt "The Modern Muslim Subjectivity Project", forstår vi i delprojekterne moderne subjektivitet som kollektive men omstridte kulturelle typer (Reckwitz 2006).

Forståelsen af modernitet som et vilkår i samtiden og som et udgangspunkt for forskellige formuleringer af identitet og livstil er på nogle måder i konflikt med den modernitetsopfattelse, man finder på Zaytuna College og Cambridge Muslim College. På begge institutioner forstås modernitet – i hvert fald i en vis udstrækning – i et modsætningsforhold til traditioner og traditionelle livsformer, som individet kan vælge til eller fra.

Zaytuna er det første muslimske universitet i den amerikanske Liberal Arts-tradition, og institutionen modtog sin formelle akkreditering i marts 2015 (Zaytuna, edu). *Liberal arts* dækker over universitetsstudier, hvor der udvikles generelle intellektuelle færdigheder, såsom kritisk tænkning, fremfor professionset uddannelse. Tilsvarende har Cambridge Muslim College

2. Nærværende artikel er en oversat videreudvikling af en præsentation af delprojektet udgivet i *Review of Middle East Studies*, 2015. Se Sinclair (2015).

modtaget sin akkreditering fra *the British Accreditation Council for Independent Further and Higher Education* og udbyder som den første institution nogensinde en diplomuddannelse i muslimsk lederskab i Storbritannien med navnet: *Diploma in Contextual Islamic Studies & Leadership* (altså “Diplom i kontekstuelle islamiske studier og ledelse”). Begge institutioner ser sig selv som mediator mellem islamiske traditioner og vestlig modernitet. Samtidig ser de sig selv som ansvarlige for udviklingen af muslimske minoriteter og det omkringliggende samfunds relation til muslimske minoriteter.

Som nævnt er jeg her interesseret i, hvilken rolle islamiske universiteter i vesten spiller i udformningen af moderne muslimske subjektiviteter. Spørgsmålet adresserer specifikt islamiske universiteters rolle i forhold til muslimske samfund uden for muslimske majoritetskontekster. Diskussionen af denne er centreret omkring, hvordan Zaytuna og Cambridge Muslim College selv peger på en bagvedliggende forståelse af islamisk autenticitet i egne formuleringer af formål og værdigrundlag og i formuleringer af forventninger til studerende og færdiguddannede kandidater.³

Forskningen i moderne subjektivitetsformation bygger på den tilgang til selvet i nyere sociologiske debatter, der understreger moderne subjektiviteters hybride og socialt konstruerede natur som tilfældige og historisk-specifikke resultater af konkurrerende og i nogle tilfælde modstridende former for social orden og diskursive praksisser (se Jungs indledende artikel). På samme måde bygger den på kulturteoretiske diskussioner af modernitet udtrykt i det arbejdende og det moralske subjekts opståen (som det f.eks. diskuteres af Taylor 1995).

Delprojektet og nærværende præsentation af foreløbige resultater er empirisk informeret af i alt tre besøg på de to institutioner (Zaytuna i august 2014, Cambridge Muslim College i november 2014 og maj 2015), interviews med ansatte og undervisere i forbindelse med de tre besøg og deltagelse i undervisning og en ekskursion i forbindelse med sidste besøg i Cambridge. Hertil kommer inddragelse af de to institutioners kursusbeskrivelser, læseplaner, samt selvpræsentation online og på tryk.

3. I nærværende artikel omtaler jeg Cambridge Muslim College og Zaytuna College som islamiske institutioner, til trods for at Cambridge Muslim College i eget navn anvender “muslimsk” fremfor “islamisk”. Det skyldes, at institutionerne trækker på islamiske traditioner i tiltrækning af studerende, i undervisningen og på Zaytuna også i kursusudbuddet.

Zaytuna og Cambridge Muslim College

Zaytuna College blev grundlagt i 2009. Før etableringen som college var det en uddannelsesinstitution under ledelse af Hamza Yusuf og Hesham Alalusi, som beliggende i Hayward, Californien, tilbød kurser i arabisk og islam. Mellem 1996 og 2009 udbød grundlæggerne undervisningsforløb, ligesom de udgav publikationer og forelæsninger, som langsomt sikrede dem og institutionens navn national og international anerkendelse. Man kan måske ligefrem tale om, at Zaytuna og Hamza Yusuf især blev etableret som et brand i bevidstheden hos personer med interesse for islamisk uddannelse og lærdom – ikke mindst unge med adgang til sociale medieplatforme såsom YouTube, hvor mange af Yusufs taler og forelæsninger er tilgængelige. I dag har Hamza Yusuf opnået berømmelse for sit arbejde med at revitalisere islam i en vestlig kontekst og arbejdet for at udvide kendskabet til islamiske læringstraditioner blandt muslimer i vesten (“popularize traditional learning among Western Muslims”), som det fremgår af Zaytuna’s hjemmeside (Zaytuna, about).

De første bachelorstuderende startede på Zaytuna i efteråret 2010 og blev færdige som kandidater i 2013. De første år var optaget på mellem 10-20 per årgang, men målet har været at udvide faciliteterne og øge optaget. I 2015 var registreret 60 studerende.

Cambridge Muslim College blev også grundlagt i 2009 og tilbyder en diplomuddannelse af ét års varighed særligt rettet mod kandidater fra britiske *Dar al-Ulum*-institutioner.⁴ *Dar al-Ulum*-institutioner stammer fra Indien, hvor den første institution blev grundlagt i 1866 i Deoband i regionen Uttar Pradesh, som blev udgangspunktet for den konservative Deoband-bevægelse. Hovedbestanddelen af uddannelsen består af Koraneksegese, indføring i Hadith, islamisk ret, *fiqh*, og arabisk. Kandidater fra Dar al-Ulum har studeret islamiske skrifter og fortolkningspraksis i mindst fem år, før de kommer til Cambridge Muslim College, men har begrænset viden om og erfaring med det omgivende britiske samfund og dets historiske, religiøse, filosofiske og politiske fundament. Diplomuddannelsen er derfor en introduktion til ikke blot en bred vifte af akademiske discipliner, men også til britisk historie og samfund. Sidstnævnte med empirisk indhold i form af studieture, ekskursioner til in-

4. Under et besøg i november 2014 forklarede studieleder dr. Atif Imtiaz, at alle studerende på diplomuddannelsen i 2013 og 2014 (15-20 personer) kom fra *Dar al-Ulum*-institutioner, men at ambitionen var at optage 1-2 studerende fra ordinære universiteter med BA-eksamen i islamiske studier per årgang fremover.

stitutioner og arbejdspladser og oplæg ved repræsentanter for britiske myndigheder, f.eks. politi og sundhedsvæsen. De fleste årgange har haft mellem 15-20 studerende og siden 2009 har over 50 studerende færdiggjort uddannelsen (Dr. Atif Imtiaz i interview, november 2014 og e-mailkorrespondance juni 2016).

Betydningen af sted: Cambridge og Berkeley

Under besøg på Zaytuna College (august 2014) og Cambridge Muslim College (november 2014) forklarede repræsentanter for hhv. Zaytuna og Cambridge Muslim College betydningen af den geografiske placering af de to institutioner. Zaytuna ligger i Berkeley med University of California, Berkeley, som nabo, og med sin placering mellem stationen og centrum i Cambridge ligger Cambridge Muslim College centralt for alle faciliteter knyttet til Cambridge University. Den fysiske nærhed til to så velrenommerede uddannelsesinstitutioner har betydning for rekruttering af nye studerende og for livet og hverdagen for såvel ansatte som studerende. Såvel University of California Berkeley som Cambridge University tiltrækker tusindvis af lokale, nationale og internationale studerende, og deres ry påvirker opfattelsen af to nye uddannelsesinstitutioner i deres nærhed. Dekanen på Cambridge Muslim College, Shaykh Abdal Hakim Murad, forklarede, at når han besøger *Dar al-Ulum*-institutioner over hele Storbritannien og taler med elever og forældre, så er det lettere at fastslå de seriøse intentioner bag Cambridge Muslim College, når man kan understrege både den fysiske og den praktiske forbindelse til Cambridge University. Den praktiske forbindelse består i et samarbejde omkring udveksling af undervisere mellem Cambridge University og Cambridge Muslim College. Sheikh Murad underviser begge steder, og Cambridge Muslim Colleges kurser trækker på især humanistiske forskere og undervisere fra universitetet (Murad i interview, november 2014). På hjemmesiden af Cambridge Muslim College fremgår det, at Cambridge University er en af verdens førende uddannelsesinstitutioner, og at Cambridge Muslim College på trods af ikke at være en del af universitetet, alligevel bevidst er placeret nær dette med henblik på at drage nytte af dets fremragende ressourcer – og for at bidrage til dem. Det hedder endvidere, at mange professorer og forskere underviser på Cam-

bridge Muslim College, og at målet er at skabe et møde mellem de bedste studerende fra Storbritanniens *Dar al-Ulums* og de bedste og mest vidende akademikere for derved at præsentere britiske muslimer mere bredt for ny lærdom og en ny verden (CMC, Cambridge the University).

På Zaytuna udtrykte Abdullah Hamid Ali, som underviser i islamisk retslære, en tilsvarende betydning af beliggenheden i Berkeley, idet fremtidige studerende forbinder seriøs akademisk praksis med det navn og sted (Ali i interview, august 2014). Rent praktisk betyder det at ligge så tæt ved verdensberømte, veletablerede og velhavende uddannelsesinstitutioner, at studerende ved Cambridge Muslim College og Zaytuna College har let adgang til biblioteker, læsesale og andre faciliteter. Desuden er byerne Berkeley og Cambridge placeret nær metropolerne San Francisco og London, som begge har en bred vifte af sociale tilbud til unge studerende – uanset præferencer og interesser. På denne måde opnår både Zaytuna og Cambridge Muslim College autoritet og prestige i kraft af associationen til de store universiteter i deres nærhed, ligesom de drager fordele af disse store institutioners praktiske og fysiske faciliteter.

Zaytuna har etableret gode relationer til kirkeinitiativer såsom Graduate Theology Union i og omkring Berkeley – især i det område, der er kendt som “Holy Hill”, altså “Den hellige bakke”, opkaldt efter det store antal kirker og trossamfund repræsenteret i kvarteret – men pudsigt nok er samarbejdet mellem Zaytuna og University of California Berkeley begrænset. Ifølge Ali er universitetet ikke videre interesseret i et formelt samarbejde, og sagen er, som han antyder, at der ikke er noget vundet ved samarbejdet for det store universitet (Ali i interview, august 2014). Dette peger på, at Zaytunas understregning af den betydningsfulde beliggenhed nær universitetet skyldes universitetets historie, tradition og omdømme – kombinationen af at være blandt de fremmeste *liberal arts*-institutioner og af at være arnestedet for ungdomsoprøret i 1968 – snarere end praktik. Universitetet i Berkeley giver association til liberal livsførelse og humanistisk indstilling til mellemmenneskelig interaktion og en tilsvarende grad af tolerance over for religiøse forskelligheder og præferencer. På denne måde skaber den geografiske placering fordele i kraft af et studentervenligt miljø befordrende for god akademisk praksis, samtidig med at den låner fra det etablerede universitets mytologiske særstatus blandt universiteter

og lover bevidsthed omkring frihedsrettigheder og tolerance som et solidt fundament for subjektivitetsformation.

Autentisk islam som nøgle

Både Zaytuna og Cambridge Muslim College lægger vægt på autenticitet som et vigtigt aspekt af deres uddannelser. Eksempelvis understreger sidstnævnte på deres hjemmeside, at de støtter og bidrager til autentisk uddannelse relevant for en britisk kontekst. Det autentiske er knyttet til islam, forstår man, når man læser institutionens beskrivelse af eget formål på hjemmesiden. Ønsket med diplomuddannelsen er at fremme de højeste standarder inden for akademisk praksis samt lærdom inden for islamiske studier i en samtidig kontekst uden på nogen måde at gå på kompromis med religionens autentiske traditioner og kilder (CMC, about).

Over frokost i forbindelse med mit første besøg i Cambridge forklarede Cambridge Muslim Colleges grundlægger og dekan Abdal Hakim Murad, at uddannelse har to formål, som anses for lige vigtige for institutionen, nemlig: uddannelse med det mål at gøre studerende rede til et arbejdsliv i det britiske samfund og uddannelse med det mål at højne vidensniveauet og bevidstheden om autentisk islam. Der lægges således lige meget vægt på at forberede de studerende på livet som både arbejdende og moralske subjekter efter endt uddannelse.

Ifølge Murad er formålet med diplomuddannelsen at arbejde med og for de muslimske minoriteter og at "give noget tilbage til miljøet" (Murad i interview, november 2014). Ved at modtage og klargøre *Dar al-Ulum*-studerende til deres professionelle virke i det britiske samfund, eksempelvis som imamer i moskéer og statsinstitutioner, såsom hospitaler og fængsler, eller som lærere eller vejledere, ser Cambridge Muslim College sin rolle i forlængelse af eksisterende islamisk uddannelse i Storbritannien, ikke som hverken konkurrent til eller reformator af en sådan. De overtager studerende med et stort kendskab til islam, giver dem en overbygning i akademisk praksis og udvidet samfundsfag og sender dem tilbage ud i samfundet og ud i muslimske miljøer, hvor de forventes at arbejde for miljøernes udvikling til både deres og det større samfunds bedste. Formålet er med andre ord ikke at omgøre eller problematisere den islamiske del

af de studerendes uddannelse fra *Dar al-Ulum*-skolerne, men snarere en styrkelse af de muslimske minoriteters vilkår ved at udruste fremtidens bønneledere og lærere med et bedre kendskab til det britiske samfund.

På Zaytunas hjemmeside ser man en tilsvarende forståelse af institutionen som brobygger mellem uddannelse og islam, og mellem muslimske minoriteter i USA og det omgivende samfund. Desuden ser man også formuleringer svarende til dem fra Cambridge Muslim College, hvad angår opfattelsen af, at uddannelsen bidrager med to ligeværdige elementer i skabelsen af et arbejdende og et moralsk subjekt:

Zaytuna College ønsker at uddanne og forberede moralsk forpligtede professionelle, intellektuelle og spirituelle ledere funderet i en islamisk lærdomstradition og at skabe fortrolighed med de kulturelle strømninger og kritiske tanker som former det moderne samfund (Zaytuna, about, min oversættelse)

Parallellen til Cambridge Muslim Colleges selvforståelse som brobygger mellem islam og den vestlige minoritetskontekst er åbenlys. Det samme er overbevisningen om, at islam og uddannelse i kombination giver gode samfundsborgere – at de respektive uddannelsesstilbud giver det rette faglige og moralske udgangspunkt for at kandidater udrustes med lige dele intellektuel og spirituel kapacitet og kan fungere som gode arbejdende og moralske subjekter.

Forbindelsen mellem ikke-vestlige og vestlige lærdomstraditioner uddybes af Hamza Yusuf, som på skrift forklarer, hvordan Zaytuna spiller en rolle i bevarelsen af noget værdifuldt, nemlig en vestlig tradition, der tilsyneladende er blevet glemt i vesten. Yusuf redegør for en forståelse af, at den islamiske lærdomstradition oprindeligt var en del af den vestlige tradition, som sidenhen blev glemt, og som Zaytuna nu “hjælper hjem” eller tilbage til vesten. Det fælles lærdomsmæssige udgangspunkt er tydeligt i det arabiske numeriske system og i stjernernes navne: “Vi er en del af den vestlige intellektuelle og spirituelle familie” (Zaytuna Catalogue: 44, min oversættelse).

Vi skal således med Yusuf forstå, at vesten mistede forbindelsen til sin egen tradition, og dermed forbindelsen mellem intellekt og spiritualitet, og at Zaytuna tager del i en påkrævet bjærgnings- og restaureringsindsats i forhold til islamiske tra-

ditioner i USA. Han bakkes op af Seyyed Hossein Nasr, som er professor i islamiske studier på George Washington University, og som hylder Zaytuna for at skabe en autentisk islamisk uddannelsesinstitution og for at spille en afgørende rolle i bevaringen af islamisk tankegang og kultur i en amerikansk kontekst (Zaytuna, Nasr).

Det, vi får beskrevet, er således et symbiotisk forhold mellem den moderne amerikanske *liberal arts*-tradition og den islamiske lærdomstradition: De er to sider af samme sag. *Liberal Arts*-uddannelsen kan beskytte islamiske traditioner i vesten, og autentisk islam kan genoplive (eller redde) vestlig, klassisk akademisk uddannelse. Idéen om sammenhængen mellem islamisk og vestlig uddannelse blev udfoldet i en samtale med Ali, der som nævnt underviser i islamisk lov på Zaytuna. Han forklarede, at klassisk islamisk uddannelse udsprang fra *liberal arts*-ideen – at *liberal arts* er en islamisk idé. Ibn Khaldoun (1332-1406) introducerede distinktionen mellem redskabsvidenskaber og målvidenskaber, og *liberal arts*-institutioner underviser i redskabsvidenskab, præcis som tilfældet er på Zaytuna. Det var således muslimer, som reintroducerede *liberal arts* eller klassisk (humanistisk) universitetsuddannelse i Europa, efter den var forsvundet med det antikke Grækenland.

Ali diagnosticerede samtiden og Zaytunas studerende som følger: I verden i dag har de fleste mennesker mistet evnen til at analysere gældende systemer i deres samfund. Unge mennesker forstår stadig mindre af verden omkring dem, og uden forståelse er de ikke i stand til at befri sig selv og kritisk reflektere over ideer fra politikere eller medier. Politikere og medier er meget overbevisende, og *liberal arts* er en nøgle, der kan åbne og give adgang til samfundet på kritisk vis. "Ofte er uddannelse i islam lukket omkring sig selv, hvormed ingen nøgle gives. Og unge mennesker støder også ofte på ideologier, som er tilsvarende lukkede." (Ali i interview, 2014, min oversættelse).

Bag Alis vurdering af vilkårene for islamisk uddannelse og unge muslimer i vesten ligger en karakteristisk opfattelse af, at individer må befri sig selv fra noget for at bibeholde – eller tillegne sig – muligheden for at tænke kritisk og holde særligt problematiske sider af samfundet fra livet. Det problematiske forstås både som noget moderne løsrevet fra kritisk tænkning og tradition, og politik og politisk ideologi. Men Ali og hans kolleger ønsker ikke at vende den moderne verden ryggen. Baseret

på eget materiale ønsker Zaytuna og Cambridge Muslim College at bygge bro mellem to verdener og en lang liste af tilsyneladende dikotomier: tradition/modernitet, vestlig/ikke-vestlig, islam/ikke-islam, videnskab/Koranen, akademisk uddannelse/religion. De to institutioner ser imidlertid ikke alene deres funktion som brobygning, men også som varetager af forholdet mellem minoritets- og majoritetssamfund i USA og Storbritannien med islam som redskab og garant for seriøsitet og god moral og dermed som selvfølgelig udgangspunkt.

Valget af uddannelse

“Hvorfor vælger studerende at læse på Zaytuna?”, spurgte jeg underviseren Ali. Han svarede, at studerende vælger Zaytuna på grund af grundlæggernes popularitet, stedet æstetiske værdi (arkitekturen og indretningen er inspireret af arabisk, muslimsk stil), effektiv markedsføring, fordi universitetet optager både mandlige og kvindelige studerende i et kontrolleret og beskyttet miljø, og, endelig, fordi kandidater fra Zaytuna – og specielt de kvindelige – har et godt ry og fungerer som rollemodeller efter endt uddannelse. Men af størst betydning er det, ifølge Ali, at de fleste studerende opsøger Zaytuna med en mere klar forestilling om betydningen af deres muslimske identitet end indholdet af en *liberal arts*-uddannelse (Ali i interview, august 2014).

Af de mange gode grunde til at vælge en bacheloruddannelse på Zaytuna er den akademiske tradition – *liberal arts*-indholdet – således ikke øverst på listen, ifølge denne underviser. Det er derimod det islamiske indhold af uddannelsen og forventningerne om at finde hjælp til at håndtere den muslimske minoritetsvirkelighed og andre identitetsrelaterede spørgsmål, der står øverst. Studerende søger efter hjælp til at forstå deres religion, og hvordan man kan balancere denne religiøsitet i et ikke-muslimsk samfund.

Det er en ganske anden historie man hører fra Cambridge Muslim College, idet det store flertal af deres studerende kommer fra *Dar al-Ulum*-institutioner, som ikke tilbyder andet end studier i islam og Koranen. Derfor indeholder kurserne i Cambridge Muslim Colleges diplomuddannelse ikke kurser i Koranen, arabisk sprog eller islamisk lov. De tilbyder i stedet intro-

duktionskurser i vestlig filosofisk tradition og historie, ligesom de arrangerer besøg på politistationer, hospitaler og lignende arbejdspladser og statslige institutioner som en del af uddannelsen. Uddannelsen giver således de muslimske studerende et indblik i og en viden om det britiske samfund, som er en forudsætning for at kunne begå sig i samfundet som professionelle repræsentanter for muslimske minoriteter. Man kunne måske endda gå så vidt som til at hævde, at ved at etablere Cambridge Muslim College og gå målrettet efter at tilbyde diplomuddannelsen til kandidater fra *Dar al-Ulum*-skoler antyder Sheikh Abdal Hakim Murad, at hans studerende alene har brug for crash-kurser i samfundsfag oven på deres klassiske islamiske skoling med henblik på at fremme deres karrieremuligheder.

Sheikh Murad ønsker ikke at introducere de studerende til en anden islam, end den de har studeret på *Dar al-Ulum*, men ønsker alene at supplere med praktisk viden om samfundet – eller rettere: viden, der er praktisk at have, hvis man i sit professionelle virke i Storbritannien også skal have kontakt med den ikke-muslimske majoritetsbefolkning. Kombinationen af islamisk grundskoling og praktisk, kontekstualiseret, britisk overbygning svarer til Murads ideal for kandidaternes fremtid som britiske muslimer i Storbritannien.

Grundlæggerne som rollemodeller

Autenticitet og autoritet er begge nært knyttet til grundlæggerne af de to institutioner. Ifølge Alis vurdering er Hamza Yusuf's navn og gode rygter ikke blot medvirkende, men fremmeste årsag til søgningen til Zaytuna. Idet Zaytuna og Cambridge Muslim College er nye institutioner og er grundlagt af karismatiske og berømte personer, giver det god mening. Hamza Yusuf er nummer 35 på "Muslim 500"-listen over indflydelsesrige muslimer (Muslim500), der i top tre har øverste leder for al-Azhar Universitetet i Cairo og kongerne af Jordan og Saudi-Arabien, og der bliver hyppigt henvist til Sheikh Murad som den mest indflydelsesrige muslim i Storbritannien overhovedet (Peck, *The Independent*, 2010). Begge er konvertitter og respekterede for deres uddannelsesbaggrunde (Hamza Yusuf er uddannet fra Shaykh Murabit al-Hajj i Mauritania og Sheikh Abdal Hakim Murad fra Cambridge University og al-Azhar). For unge muslimer i vesten

– herunder vores studerende i Danmark – personificerer de idealet om at skabe sammenhæng mellem to verdener, tradition og modernitet, ligesom de udviser den dybeste respekt og forståelse for eksisterende behov blandt muslimer i deres respektive samfund. I kraft af deres veltalenhed og evne til at tale direkte til unge muslimer i vesten om deres vilkår og erfaringer, er de i stand til at tiltrække stadig større publikum, og dette i sig selv får dem til at fremstå som troværdige repræsentanter for autentisk islam.

Indledningsvist stillede jeg spørgsmålet: Hvilken rolle spiller Cambridge Muslim College og Zaytuna i moderne muslimsk subjektivitetsformation? Baseret på undersøgelser af, hvem de studerende er, og hvilke former for undervisning og livssyn de møder på institutionerne, er det foreløbige svar, at der på såvel Zaytuna som Cambridge Muslim College er formuleret klare rammer for, hvad en succesfuld subjektivitetsformation indebærer og bør resultere i – nemlig at den rette fortolkning og praksis af autentisk islam udgør et ideelt udgangspunkt for et liv som både arbejdende og moralsk subjekt. Begge hævder at autentisk islam udgør fundamentet for deres akademiske troværdighed og fundamentet for de færdiguddannede kandidaters evne til at skabe og balancere professionelle karrierer som muslimer i minoritetskontekst.

Men indholdet af hvad autentisk islam er, forbliver uklart i sammenligningen. På Zaytuna er det grundlæggernes sammensætning af undervisning i hhv. bestemte lovskoler og traditioner samt en stor vægt tillagt grundlæggernes personlige og uddannelsesmæssige erfaringer. Hamza Yusuf's egen uddannelse i Mauretania tillægges eksempelvis stor værdi, hvilket kommer til udtryk i idealet om fordybelse og i henvisninger til de konkrete, fysiske omgivelser i Mauretania (f.eks. en bestemt arkitektur samt ørkenen og uendeligt mørke nætter oplyst kun af stjernerne). Dette agter jeg at undersøge nærmere i en anden artikel.

I Cambridge er opfattelsen derimod, at de studerende med deres *Dar al-Ulum*-uddannelse allerede er autentisk islamiske, og at de alene mangler kendskab til det britiske samfund. Deres moralske subjekter er etableret ved ankomsten til Cambridge og skal alene introduceres til basal viden om det samtidige, britiske samfund, for at de kan bestride relevante jobs og derved være til større gavn for deres muslimske brødre og søstre i Storbritannien.

For de studerende er det imidlertid grundlæggerne af de to

institutioner, snarere end islam, som eksemplificerer og viser vej. De to grundlæggere opfattes som rollemodeller, der bygger bro mellem identitet, religion, uddannelse og karriere ved bogstaveligt talt at have gået vejen selv først. Murad og Yusuf viser med egne eksempler, hvordan individer kan forene minoritetsreligion og religiøsitet med uddannelse, og at denne forening ikke behøver at indebære, at man vælger eller går på kompromis med islam. De studerende har således adgang til levende eksempler på, hvordan man med succes kombinerer islamisk tradition og karriere i henholdsvis USA og Storbritannien.

Konklusion: Er klinisk psykologi brugbart, sheikh?

Hvis vi vender tilbage til busturen til Grime's Graves, Castle Rising og Walsingham i foråret 2014 og spørgsmålet om psykologi stillet til sheikh Murad, så er det meget sigende for delprojektet og nærværende artikel, at den pågældende studerende er født og opvokset i Storbritannien uden at vide helt basale ting om landets uddannelsessystem. Det er af tilsvarende betydning, at sheikh Murad tager spørgsmålet alvorligt og påtager sig at give et brugbart svar afstemt til lige præcis denne studerende situation.

Den studerende ved ganske simpelt hverken hvad det indebærer at blive psykolog i Storbritannien, eller om det vil være en nyttig beskæftigelse. Murad kender omvendt ikke blot svaret, men han føler sig forpligtet til at hjælpe denne unge person og hele den gruppe af muslimske borgere, han repræsenterer, og bagved dem udviklingen af britisk islam. Han påtager sig på denne måde ikke blot en undervisers forpligtelse til at besvare spørgsmål fra studerende af faglig karakter, men sheikh-rolle som en art læremester eller coach. Dette afspejles i den helt særlige status, Murad har i huset, og som danner rammen om Cambridge Muslim College. De studerende følger ham rundt, kappes om at sidde nær ham ved den daglige fælles frokost og hænger ved hans læber. Det mindste ord fra hans mund har interesse. Murad er troværdig i kraft af sin egen uddannelse, rollen som samfundsdebattør, sin tilknytning til Cambridge University og sidst men ikke mindst sin loyalitet over for de unges baggrund. Han udfordrer dem fagligt og personligt på en konstruktiv, kærlig måde, med et ønske om at føje til uden at

ødelægge eller forandre noget grundlæggende.

Den studerende i bussen med interessen for psykologi føler tilsyneladende samme forpligtelse. I hans religiøsitet ligger moralske overvejelser om at tage rigtige beslutninger for sig selv og sin familie samt at gøre nytte i samfundet. Han finder sammen med sine medstuderende på Cambridge Muslim College en ramme, der giver mening for at skabe sammenhæng mellem det allerede etablerede moralske subjekt og det arbejdende subjekt, som samfundet efterspørger.

Efter at have konstateret, at der er et helt særligt forhold mellem sheikhen og de studerende, agter jeg at undersøge, hvad der sker, når Cambridge Muslim College udvider med en bacheloruddannelse, hvilket gør institutionen mere sammenlignelig med Zaytuna, samt hvad der sker, når de fremover optager flere studerende på diplomkurset med anden baggrund end den kendte fra *Dar ul-Ulum*.

Abstract in English

This contribution introduces a subproject under the larger Modern Muslim Subjectivities Project (MMSP), which investigates how Islamic universities in the West facilitate the education and formation of young individuals with reference to their professional and social adult lives. The investigation takes its point of departure in field observations, participation, interviews with faculty members and students as well as textual analyses at two institutions: Zaytuna College in Berkeley, California, US, and Cambridge Muslim College in the UK.

Litteratur

- CMC, about. cambridgemuslimcollege.org/about/objective/. Sidst tilgæet 30. marts 2017.
- CMC, Cambridge. cambridgemuslimcollege.org/cambridge/cambridge-the-university/. Sidst tilgæet 30. marts 2017.
- Frick, Werner. 1988. *Providenz und Kontingenz. Untersuchung zur Schicksalssemantik im deutschen und europäischen Roman des 17. und 18. Jahrhunderts*, Teil 1. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Jung, Dietrich og Kirstine Sinclair. 2014. "Modernitet og moderniteter: subjektivitet og social kontrol i konstruktionen af islamiske moderniteter." *Dansk Sociologi*. 25 (2): 51-77.
- Jung, Dietrich og Kirstine Sinclair. 2015. "Multiple Modernities, Modern Subjectivities and Social Order: Unity and Difference in the Rise of Islamic Modernities" in *ThesisEleven* 130 (1): 22-42.
- Korb, Scott. 2013. *Light without Fire: The Making of America's First Muslim College*. Boston: Beacon Press.

- Luhmann, Niklas. 1992: „Kontingenz als Eigenwert der modernen Gesellschaft.“ In: *Beobachtungen der Moderne*, 93-128. Opladen: VS Verlag.
- Muslim500. themuslim500.com/profile/sheikh-hamza-yusuf-hanson. Sidst tilgâet 30. marts 2017.
- Peck, Tom. 2010: „Timothy Winter: Britain's most influential Muslim - and it was all down to a peach” in *The Independent*, 20th August 2010.
- Reckwitz, Andreas. 2006. *Das hybride Subjekt. Eine Theorie der Subjektkulturen von der bürgelichen Moderne zur Postmoderne*. Weilerswist: Velbrück Wissenschaft.
- Rothstein, Mikael and Reender Kranenborg, eds. 2003. *New Religions in a Postmodern World*. Aarhus: Aarhus University Press.
- Sedgwick, Mark. 2004. *Against the Modern world: Traditionalism and the Secret Intellectual History of the Twentieth Century*. Oxford: Oxford University Press.
- Sinclair, Kirstine. 2015. “Liberal Arts are an Islamic Idea’: Subjectivity Formation at Islamic Universities in the West”. *Review of Middle East Studies*, 50(1), 38–47.
- Taylor, Charles. 1995. “Two Theories of Modernity.” *The Hastings Center Report*. 25 (2): 24-33.
- Zaytuna, about: zaytunacollege.org/about/.
- Zaytuna, catalogue. *College Catalogue 2013-14*, s. 44 og zaytunacollege.org/about/our_mission.
- Zaytuna, edu: zaytunacollege.org/edu/.